

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בהעלותך תש"ע

הרודפים אחר המצוות - והבורחים מהן

לא מותירים על שום מצוה!

ה' מצוה את ישראל לעשות פסח במדבר (במדבר ט, א-ג). ומספרת על כך התורה: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טֹמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא. וַיִּקְרְבוּ לְפָנַי מִשָּׁה... וַיֹּאמְרוּ... אֲנַחְנוּ טֹמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, ו-ז).

מי היו אותם טמאים, וכיצד נטמאו? נחלקו בזה חז"ל (סוכה כה, א-ב). יש אומרים שנושאי ארונו של יוסף היו, יש אומרים שמישאל ואלצפן היו, שנטמאו מנשיאת גופותיהם של נדב ואביהוא אל מחוץ למחנה (ויקרא י, ד-ה), ויש אומרים שאותם אנשים היו סתם יהודים שנטמאו במת מצוה. על כל פנים, לכל הדעות, אין מדובר באנשים שנטמאו סתם כך, אלא באנשים שהיו טמאים מחמת התעסקות במצוה כלשהיא: נשיאת ארונו של יוסף, הוצאת גופותיהם של נדב ואביהוא מן המשכן, או טפול במת מצוה. אם כך, קשה לכאורה להבין: מה מקום יש לטענתם, "לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן ה' בְּמַעַדוֹ"? הרי במקום קרבן פסח, זכו למצוות אחרות שאחרים לא זכו להן! ואם כך, בסך הכל, אין כאן שום גרעון!

תשובה לשאלה זו ניתן לענות על פי מעשה נפלא שמובא בחז"ל. חז"ל מספרים, שר' יצחק ור' יהודה התארחו פעם בביתו של חכם אחד. אמרה אשתו של אותו חכם לבנה הקטן (שהיה בעל מדרגה גבוהה מאד): גש לשני החכמים הללו, וקבל מהם ברכה! התחיל הילד להתקרב אליהם, ונרתע לאחוריו. אמר לאמו: אמא, איני רוצה להתקרב אליהם! אני מריח עליהם, שהם לא קראו קריאת שמע היום! שמעו ר' יצחק ור' יהודה את דברי הילד ואמרו: אכן נכון הדבר! לא קראנו קריאת שמע היום! ומדוע? - כי היינו עסוקים במצנת הכנסת כלה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה! (וזהו ח"ג קפו. א) ר' יצחק ור' יהודה היו פטורים אפוא מקריאת שמע! יותר מכך: אסור היה להם להפסיק לעסוק במצוה שעסקו בה, בשביל לקרוא קריאת שמע (עי' רמ"א יו"ד סי' ר"מ סי"ב). ואף על פי כן, הריחו עליהם שנחסרה מהם מצנת קריאת שמע! לא כל אדם יכול להריח את זה, אבל מי שעומד במדרגה רוחנית גבוהה, כמו אותו ילד, מריח עליהם שהם לא קראו קריאת שמע. בצדק אפוא אמרו הטמאים למשה רבינו, "לָמָּה נִגְרַע". אמנם ארונו של יוסף זה חשוב, קבורת נדב ואביהוא זה חשוב, וגם מת מצוה זה חשוב, אבל סוף סוף מצנת פסח תהיה חסרה לנו. יריחו עלינו שלא הקרבנו קרבן פסח. לכן, למרות שזכינו למצוות אחרות, אנו רוצים להקריב גם את הפסח. "לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקְּרִיב אֶת קֶרְבֵּן ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

גדלות בתורה - רק מתוך יגיעה

אנו צריכים לדעת, שלא רק בקרבן פסח או בקריאת שמע זה כך. בכל מצוה זה כך. לפעמים יש לאדם תירוצים, למה הוא לא לומד. יכולים להיות אפילו תירוצים שבית דין של מעלה יקבל אותם. אבל צריך לדעת, שתלמיד חכם לא נהיים מהתירוצים האלו. יריחו עליך שחסר לך בתורה. התירוצים לא יעזרו.

שלמה המלך אמר על עצמו, "אֵף חֲכָמַי עֲמָדָה לִי" (קהלת ב, ט). פירשו חז"ל, תורה שלמדתי בָּצָף (כלומר: מתוך יגיעה וצער), היא עמדה לי (קה"ר שם). וקשה לכאורה: הרי דוקא שלמה המלך הוא דוגמא ללימוד שלא באף. הקב"ה נגלה אליו בחלום, ושלמה מבקש ממנו חכמה, והקב"ה אכן מבטיח לתת לו חכמה "אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנַיךָ וְאַחֲרַיִךְ לֹא יָקוּם כָּמוֹךָ" (מל"א ג, יב). הלזה יקרא לימוד "באף"?! כיצד אפוא מדבר שלמה על "תורה שלמדתי באף"? כנראה שבשביל להגיע למדרגה הזאת, שה' יקָאֵה אליו ויאמר לו "שָׂאֵל מָה אָתָּן לְךָ" (שם, ה), והוא ישכיל לבקש חכמה, היה צריך הרבה יגיעה. בלי זה לא היה מגיע למדרגה הזאת. אלינו הקב"ה עוד לא נראה, א"כ צריכים אנו עדין להתיגע ולעמול בתורה². בלי זה - לא נגדל.

הרב זצ"ל [הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל] למד בצעירותו מתוך חוסר אוכל. לפעמים לא היה אפילו לחם בבית. הוא נָתַר לאחים שלו שיאכלו את מעט הלחם שיש, והוא עצמו ישב ולמד. זוהי "תורה שלמדתי באף". אחר כך, בשנים יותר מאוחרות, היו לו יסורים גדולים לפעמים, ובכל זאת למד תורה ומסר שיעורים. גם החזון איש למד מתוך חולשה נוראה. לפעמים כתוב בספרו, שספר מסויים אינו נמצא כעת תחת ידו (עי' למשל חזו"א יו"ד ריש סי' קע"ד). אלה שיעודים אומרים, שאין הכוונה שלא היה לו את אותו הספר בבית. היה לו הספר בבית. אלא ששכב במטה, והספר היה בארון, ולרוב יגיעתו בתורה, לא היה לו כח לגשת עד הארון ולהוציאו. ואף על פי כן, גם במצב הזה, החזון איש שכב במיטתו, חידש חדושי תורה וכתבם. כך זוכים לתורה. כמובן, עדיף שלא יהיו לנו יסורים כאלו, ונוכל לשבת וללמוד בנחת, אבל לא לחפש תירוצים למה לא ללמוד. עם תירוצים - "חזון איש" כבר לא נהיה.

דרישת בנות צלפחד - משיקולים רוחניים

מוצאים בעוד מקום בתורה טענה דומה לזו שטענו האנשים הטמאים שבפרשתנו. בנות צלפחד באות בטענה, "לָמָּה נִגְרַע שָׁם אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן, תָּנָה לָנוּ אַחֲזָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִינוּ" (במדבר כז, ד). והנה, הן לא טוענות

בְּתוֹךְ הַמִּנְחָה" (במדבר ב, יז). שם מדובר לראשונה על נסיעת אהל מועד, וממילא שם הוא המקום המתאים לכתוב את פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ". מדוע אפוא נכתבה פרשה זו כאן, ולא שם? אומרים חז"ל - "כדי להפסיק בין פורענות לפורענות" (שבת שם; רש"י במדבר י, לה).

מה הן שתי הפורענויות שפרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ" באה להפסיק ביניהן? פורענות אחת מפורשת בכתוב: "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְּנִים רַע בְּאֲזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיִּחַר אַפּוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמִּנְחָה". אלא שזוהי הפורענות השנייה, הכתובה לאחר פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי". ומהי הפורענות הראשונה? היכן כתובה פורענות לפני פרשת "ויהי בְּנִסְעֵי"? אומרת הגמרא, "וַיִּסְעוּ מִהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם, לג) - זוהי הפורענות הראשונה, הכתובה לפני פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי". איזו פורענות יש כאן? אומרת הגמרא - "סרו מאחרי ה'" (שבת שם). כלומר, בנסיעה של בני ישראל מהר סיני היתה בחינה של "סרו מאחרי ה'", וזוהי פורענות⁴.

וצריך להבין: איך אפשר לומר, שבנסיעתם של ישראל מהר סיני היתה בחינה של "סרו מאחרי ה'"? הרי כל נסיעה שנסעו ישראל במדבר היתה על פי ה', כפי שמפורש בפרשה: "עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל פִּי ה' יִחַנוּ" (במדבר ט, יח). ובפרט נסיעה זו, מהר סיני למדבר פארן, אחרי חנייה של כמעט שנה למרגלות הר סיני (עי' רש"י שם י, יא), הרי מפורש בכתוב שהיתה על פי ה', כפי שאומר משה בפרשת דברים: "ה' אֶלְקֵינוּ דָּבָר אֲלֵינוּ בְּחַרְבֵי לְאֹמֶר, רַב לָכֵם שִׁבְתָּ בְּהָר הַזֶּה. פָּנּוּ וְסַעוּ לָכֵם, וּבֵאוּ הָרָה אֶמְרֵי וְאָל פֶּלֶא שִׁבְנוּ" (דברים א, ו-ז). בנוסף לכך, הרי מטרת נסיעה זו היא להגיע אל ארץ ישראל, "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֲתוּ אֶתֵּן לָכֵם" (במדבר י, כט) - כפי שאומר משה לחותנו לפני הנסיעה. מהי אם כן הטענה על בני ישראל, על כך שנסעו מהר ה' אל ארץ ישראל?

התשובה היא, שהחסרון לא היה בעצם הנסיעה של בני ישראל מִהַר ה', אלא בכוונת הלב של ישראל בנסיעה זו. אמנם היזמה לנסיעה היא של ה', והנסיעה היא לא"י, אבל היחס הנפשי של ישראל לנסיעה זו היה "כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו" (תוס' שבת שם). לא כתוב "ויסעו אל ארץ ישראל", אלא "ויסעו מִהַר ה'". הנסיעה שלהם היא בעיקר כדי להתרחק מִהַר ה'. לא חשוב לאן נוסעים, העיקר לברוח מהר ה', לברוח מבית הספר של עם ישראל. ודאי לא כל ישראל חשו כך, משה ואהרן, אלעזר ואיתמר ועוד צדיקים ודאי נסעו מהר ה' כדי להגיע אל ארץ ישראל, לא כדי לברוח מהר סיני, אבל על כלל ישראל מעידה התורה, שמטרת נסיעתם לא היתה להגיע לארץ ישראל, אלא לברוח מהר סיני, "כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו... לפי שלמדו הרבה תורה בסיני" (שם). משה רבינו בא כל יום עם "חומרות" חדשות. פה הוא אומר שבשבת אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבשמיטה אסור לעבוד, ופה הוא אומר שבפסח אסור לאכול חמץ, ושם הוא אומר שביום הכפורים אסור לאכול בכלל... כל יום "חומרות" חדשות! כמה עוד אפשר?... לכן הם רוצים לברוח מהר סיני, כדי שמשה לא יביא עוד חומרות!... "נסעו מִהַר ה' דרך שלשת ימים [ביום אחד!], כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו

כך כדי לזכות בממון אביהן. לא זו עיקר כוונתן. והראיה לזה, שהרי הציעו למשה גם אפשרות אחרת: שתתייבם אֶמֶן, ותלד בן, והוא יירש את כל רכושו של אביהן (רש"י שם ע"פ ב"ב קיט, ב). הרי שלא קבלת ממון אביהן היתה עיקר מטרתן, אלא כוונתן היתה לתקן את נשמתו. הן מבינות "כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אבן עזרא בראשית לג, יט), וכמו כן הן מבינות, שזרעו של אדם כמותו, והרי זה כאילו הנפטר עצמו ממשיך לחיות ולפעול בעולם. ממילא, אם תירשנה הן את אביהן, הרי זה כאילו שיש לאביהן חלק בארץ ישראל; ואם לא תירשנה את אביהן, תהיה חסרה לו המעלה הזו. לכן גם הן פונות בדיוק באותו סגנון שנקטו בו האנשים הטמאים שבפרשתנו - "למה יגרע". כי גם הן, כמותם, פועלות מתוך מניעים רוחניים - לתקן את נשמת אביהן.

מור"ה הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל הרי הסביר, שבכלל, כל מה שנכסי הנפטר עוברים בירושה לבניו או לקרוביו, כפי סדרי הירושה שקבעה התורה, ולא מועברים באופן סתמי לאחרים, זהו מפני שהממון הוא כלי שניתן לאדם מן השמים לעבודת ה', לעשות בו מצוות ומעשים טובים. ממילא, כשמת בעל הכלי, מן הדין הוא להעביר את הכלי אל מי שהוא שותף לאותו סוג של עבודת ה' שהיתה לנפטר, וממשיך בה. מי עונה להגדרה זו? - הבנים. הבנים הם ממשיכי דרכו של האב, ועבודת ה' המיוחדת להם דומה בדרך כלל לזו של האב, (לכן על פי רוב דומים הבנים לאביהם בכשרונות ובמידות, וכן במראיהם החיצוניים), ועל כן נמסרים הכלים שהיו ביד הנפטר - להם. אם אין בנים, הממון ניתן לקרובים אחרים, כי גם לשאר בני המשפחה יש בדרך כלל בחינה משותפת בעבודת ה' עם הנפטר, שהיה קרוב משפחתם. אבל בראש ובראשונה - הבנים הם הקרובים ביותר בסוג עבודת ה' שלהם אל הוריהם, ולכן הם הקודמים לרשת את ממונם. מה שלא הספיק המת לעשות בנכסיו, יעשו קרוביו, ובזה תהיה תועלת גם לנשמת הנפטר. כך הסביר מור"ה הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליו ח"ב עמ' 217, וח"ג עמ' 250).

זוהי אפוא מטרתן של בנות צלפחד. הן לא טוענות את טענתן משיקולים ממוניים, אלא משיקולים רוחניים, לדאוג לתיקון נשמת אביהן, שלא יגרע חלקו בעולם הבא. אמנם גם אֶחָיו של צלפחד קרובים אליו, וגם אם הם יירשו את חלקו בא"י יהיה בזה תיקון מסוים לנשמתו של צלפחד, אבל כשיש בתו, הרי היא יותר קרובה, והתיקון מועיל אז יותר. ולכן הקב"ה מקבל את טענתן של בנות צלפחד, ומצווה את משה לפעול בהתאם.

וַיִּסְעוּ מִהַר ה' - כתינוק הבורח מבית הספר

אבל יש בפרשתנו גם קבוצת אנשים אחרת, שהיא שונה מקבוצת הטמאים, וגם מבנות צלפחד. פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ" המופיעה בפרשתנו, כתובה בתורה כשהיא מוקפת בִּשְׁתֵּי נוֹגִין הפוכות. נ' הפוכה לפניו, ונ' הפוכה אחריה³. מה מסמנות הנוגין הפוכות הללו? יש על כך דעות שונות בחז"ל. אבל לפי דעה אחת, הטעם לזה הוא, כדי להורות שלא כאן היה צריך להיות מקומה של פרשה זו (שבת קטז, א), אלא למעלה, בפרשת במדבר, בסמוך לפרשת "וַיִּסְעוּ אֶתְּלָל מוֹעֵד מִמִּנְחָה הַלְוִיִּם

החדשים ע"פ הראיה), אבל סוף סוף הרי אותו יהודי היושב בחו"ל ויתר על העבודה שלו, יומים לא הלך לשדה או למשרד או לאן שרגיל ללכת, יומים הלך לבית הכנסת והתפלל שחרית ומוסף, ויומים אכל מצה ומרור ושתה ארבע כוסות, מדוע א"כ לא מגיע לו שכר עבור יומים? אומר החת"ס: ודאי שמגיע לו שכר עבור יומים! אלא שאותה דרגת קדושה שבא"י מקבלים ביו"ט אחד, בחו"ל צריך שני יומים טובים כדי לקבלה. בארץ ישראל, באכילת כזית מצה בלילה אחד זוכים כבר להארה של מצנת מצה, ובחו"ל צריך לאכול מצה שני ילילות כדי להגיע לאותה הארה⁶.

החתם סופר אף הוסיף ואמר עוד: "קראתי למאָהבֵי הַמָּה רְמוֹנֵי" (איכה א, יט). מי הם "מאָהבֵי"? פירושים שונים נאמרו לזה בחז"ל (איכ"ר א, נד). אבל אחד הפירושים הוא, ש"מאָהבֵי" אלו הנביאים, "שהיו מְרַמְזִין בִּי וְאוֹמְרִים לִי הַפְּרִישׁוּ תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת [בבבל]. וכי יש תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת בְּבָבֶל?! .. (שם) על דרך זה מסביר החת"ס, יש לפרש גם ש"מאָהבֵי" אלו חז"ל, שתקנו לעשות בחו"ל שני ימים טובים; ו"הַמָּה רְמוֹנֵי", היינו שכנסת ישראל היתה סבורה שתקבל ע"י זה יותר השגות רוחניות, אך למעשה ראו שלא קבלו יותר. לא הצליחו להשיג בשני ימים טובים בחו"ל יותר ממה שהשיגו בארץ ישראל ביום אחד.

זה אולי טעם נוסף, חוץ מהטעם הנגלה, למה יש יו"ט שני בחו"ל. אמנם לפי זה קשה קצת, כי על פי הטעם הזה היה צריך לעשות בחו"ל ארבעה עשר ימי פסח, אבל יש לתרץ שכולי האי לא חייבו אותנו. לא תיקנו ימים נוספים כנגד חול המועד. רק שני ימים טובים במקום יו"ט אחד חייבו אותנו. הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל אמר על עצמו, שבא"י הוא זוכה תוך זמן קצר יותר להשגות רוחניות, שבחו"ל היו לוקחות לו יותר זמן⁷. זה עיקרה של א"י, ארץ הקדש, מקום השראת השכינה. זה לא מקום שניתן "לברוח" אליו מהר סיני, אלא להפך! זהו המקום לקיים בו את המצוות ששמענו שם.

"הארץ הטובה" - שחייבים בה במצוות

על יפתח הגלעדי כתוב, "וַיִּבְרַח פִּתְחָה מִפְּנֵי אֶחָיו, וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ טוֹב" (שופטים יא, ג). איפה זה ארץ טוב? לא מופיע בתנ"ך מקום כזה שנקרא ארץ טוב! אומר הירושלמי, ארץ טוב - זו סיסיתא⁸. ולמה נקרא שמה טוב? לפי שפטורה מן המעשרות (יר' שביעית פ"ו ה"א). [וביאר שם בירושלמי, שהיתה פטורה מן המעשרות, מפני שלא נתקדשה בקדושת א"י לענין מצוות התלויות בארץ].

וקשה לכאורה: הרי ארץ ישראל היא זאת שנקראת "הארץ הטובה", בגלל המצוות המיוחדות לה, תרומות ומעשרות ועוד⁹, ואיך אמרו בירושלמי ש"ארץ טוב" זו סוסיתא, שפטורה מן המעשרות? אלא שפיל לסיפיה דקרא: בסוף הפסוק כתוב, "וַיִּבְרַח פִּתְחָה מִפְּנֵי אֶחָיו, וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ טוֹב, וַיִּתְלַקְטוּ אֵלָּהּ פִּתְחָה אֲנָשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמָּו". עכשיו הכל מובן! בשביל אנשים ריקים, זהו באמת דבר טוב, שמקום ישיבתם יהיה פטור מן המעשרות, שהרי אם חייבים במעשרות ולא יודעים כיצד לעשר, נכשלים באכילת טבילים¹⁰. לכן, בשביל אנשים ריקים, זהו דבר טוב שיהיו

והולך לו" (שם). [ואולי דרשו כן גם מן הכתיב: "וַיִּסְעוּ מִהָר", אל תקרי "מִהָר" אלא "מִהָר", שנסעו במהירות, כדי לברוח מהר סיני].

זה בדיוק ההפך מהאנשים הטמאים שבפרשתנו. לאנשים הטמאים היה פטור ממצנת פסח, והם לא רוצים את הפטור. הם רוצים להיות דווקא חייבים בקרבן פסח. ואילו האנשים האלה לא רוצים מצוות. הם נוסעים מִהָר מִהָר, כדי לברוח במהירות מבית הספר. הם לא מבינים שהמצוות הן מתנה טובה מאת ה'.

ומי שלא מבין שתורה ומעשים טובים הם הדבר הטוב ביותר שה' נתן לנו, חיי עולם שה' נטע בתוכנו, לא מבין גם מהי ארץ ישראל. אולי הוא רוצה ארץ עם שלטון עצמאי, ועם נוף יפה, אבל לא זה עיקרה של ארץ ישראל. עיקרה של ארץ ישראל הוא, שהיא מקום לעבודת ה', מקום ללימוד תורה ולקיום מצוות. הפסוק אומר, "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ, בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתַי וַיִּנְצְרוּ" (תהלים קה, מה). ממילא, אם לא זו המטרה שלך, "בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתַי וַיִּנְצְרוּ", אלא המטרה שלך היא שיהיו לך כמה שפחות תורה וכמה שפחות מצוות, אז אתה גם לא רוצה את ארץ ישראל. גם אם אתה אוהב את ארץ ישראל, אהבת הארץ שלך היא מזויפת, כי לא זוהי ארץ ישראל. ארץ ישראל היא ארץ של אמונה בה', "אֲרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה, תִּמְיֵד עֵינֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַמְרִישִׁתָּהּ וְעַד אֲחֻרֵיטָהּ" (דברים יא, יב). ההשגחה גלויה יותר בא"י מאשר בחו"ל, השכינה שורה שם יותר, והכל מושך יותר לצד הקדושה. ממילא, אם לא בגלל זה אתה שואף להגיע לארץ ישראל, ולא בגלל זה אתה אוהב אותה, הרי שאהבת הארץ שלך היא מזויפת.

זה מה שחסר לאנשים האלה. הם בורחים מהר ה', בורחים מקבלת תורה ומצוות, וממילא נמצא שגם את ארץ ישראל הם אינם רוצים. אולי הם רוצים ארץ עם נוף יפה, ושהיא זבת חלב ודבש, או משהו אחר, אבל את המהות האמיתית של א"י הם אינם רוצים.

"חיי נשמות אֵויר אֶרֶץ"

רבי יהודה הלוי מתבטא (בקינה "ציון הלא תשאליו"): "חַיֵּי נְשָׁמוֹת אֵויר אֶרֶץ!" שאויר ארץ ישראל מְחַיֶּה לא רק את הגוף, אלא גם את הנשמה, כי רק ארץ ישראל היא המקום הראוי לקיום מצוות, המעניקות לנשמה חיי נצח. ישנן הרי מצוות רבות שאי אפשר כלל לקיימן בחוץ לארץ - כתרומות ומעשרות, ושביעית, ועוד. ולפי מה שמסבירים רש"י בקיצור (דברים יא, יח) והרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה), גם המצוות שאינן תלויות בארץ (כמו שבת ופסח ותפלין ומזוזה), המקום האמיתי לקיומן הוא רק בארץ ישראל⁵, ומה שמקיימים אותן בחוץ לארץ הוא רק בבחינת "הַצִּיבִי לְךָ צַיִּים" (ירמיהו לא, כ), לזכר בעלמא, כדי שלא נשכח איך מקיימים אותן בארץ.

חז"ל מביאים, שכנסת ישראל אמרה (על יום טוב שני של גלויות): אני מקיימת בגולה שני ימים טובים, כסבורה הייתי לקבל שכר על שניהם, אך למעשה איני מקבלת שכר אלא על יום אחד (יר' עירובין פ"ג ה"ט). ושאל החתם סופר: למה זה? אם אדם מקיים שני ימים, מגיע לו שכר על שני ימים! אמנם מתוך שני הימים רק יום אחד הוא באמת יו"ט (בזמן שקדשו את

והנה, לא כל אחד מוצא בת תלמיד חכם או אחות תלמיד חכם. אין, לצערנו, כל כך הרבה תלמידי חכמים, וממילא לא כל אחד יכול לשאת בת תלמיד חכם או אחות תלמיד חכם. אבל מה כן אפשר לעשות? אפשר להשתדל, שהאשה תהיה לפחות אשת תלמיד חכם!... זה כל אחד יכול להשתדל, להיות תלמיד חכם בעצמו, כדי שאשתו תהיה אשת תלמיד חכם. ואז בעזרת ה', גם בניו והדורות הבאים יהיו תלמידי חכמים. להשתדל להיות תלמיד חכם, להקים בתים לה', בתים של תורה ויראת שמים, "לא ימושו מפניך ומפיך ויִרְעוּ ויִפְּחוּ ויִרְעוּ ויִפְּחוּ" (ישעיהו נט, כא), ויחד עם זה "ובא לציון גואל" במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה על פי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

חייבם בכמה שפחות מצוות. אבל בשביל אנשים שהם לא ריקים, שהם אוהבי ה' ומבקשי ה' - בשבילם צריך כמה שיותר תורה וכמה שיותר מצוות.

הדרך שאנו צריכים לחפש, היא הדרך של האנשים שבקשו ממש "למה נגרע", לא הדרך של האנשים הריקים, שבשבילם "טוב" זה פטור ממצוות. "אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים, וּבְדַרְכֵי חֲטָאִים לֹא עָמַד" (תהלים א, א). צריך ללכת בדרך של הצדיקים, ולא בדרך של הרשעים. לחפש כמה שיותר תורה, כמה שיותר מצוות, להתעמק כמה שיותר בתורה, להשיג כמה שיותר בתורה, לשאוף לגדלות בתורה, לא לחפש פטור מן התורה. אמנם מי שפטור מהתורה הוא לא רשע, אבל הוא גם לא "מחפש". הוא לא עובד ה'. צריך לחפש איך להתחייב בתורה ואיך להתחייב במצוות. וכמובן, לא מספיק להיות חייב בתורה, צריך גם ללמוד אותה, שכל אחד ישאף להיות גדול בתורה.

הרבה פעמים אמרתי, שבנוגע לנישואין חז"ל אומרים, שישתדל אדם לשאת בת תלמיד חכם (פסחים מט, ב) ואחות תלמיד חכם (עי' ב"ב קי, א), כי רוב בנים דומים לאחיה האם (שם).

1. אמנם משה הוא זה שהעלה את ארונו של יוסף ממצרים (שמות יג, יט), אך כנראה לא לקח אותו כמו דייו, אלא נתן לאנשים אחרים לשאת אותו.
2. וכך כתב הרמב"ם: "אין דברי תורה מתקיימין במי שִׁמְרָפָה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמז: 'זאת התורה, אָדָם פִּי זְמוּת בְּאֵהָל' (במדבר יט, יד), אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים (ברכות סג, ב). וכן אמר שלמה בחכמתו: 'הַתְּרַפִּיּוֹת פְּיוֹם צָרָה - צַר כְּחֻקָּה' (משלי כד, י). ועוד אמר: 'אֵף חֻקֹּתַי עֲמֶדָה לִי', חכמה שלמדתי באף היא עמדה לִי" (הלכ' תלמוד תורה פ"ג הי"ב).
3. בגמרא אמרו, "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימנים ומומלעה ומלמטה" (שבת קטו, ב). ולא פורש מה הן הסימניות. אלא שבחידושי הרשב"א (שם קג, א ד"ה משני סימניות) הביא בשם רב האי גאון, שהכונה היא לשתי נוני"ן הפוכים. וכן איתא בזוהר (ח"ג קנה, א), שצריך לעשות לפרשה זו ב' נוני"ן המנוזרין לאחורא. ובשו"ת מהרש"ל (סי' ע"ג) העלה, שאין לעשות נוני"ן לפני תחילת הפרשה ואחר סופה, כיון שכל אות מיותרת פוסלת את הספר, אלא יהפוך הני שבתיבת "ויהי בנסוע", והני שבתיבת "ויהי העם כמתאננים". אך בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק סי' ע"ד) השיג עליו, דודאי נ' המנוזרת אין תורת אות עליה, ואינה פוסלת הספר, ועל כן יש לעשות הנוני"ן כנהוג, אחת לפני הפרשה ואחת לאחריה.
4. הנה בדרך כלל כשיש צרות ר"ל, זה נקרא פורענות. וכאן רואים, שגם מעשה עבירה נקרא פורענות. ואולי הטעם לזה הוא, מפני שמעשה עבירה גורר אחריו עונש, וא"כ במעשה העבירה מונח כבר השורש לפורענות שתבוא אח"כ (אם לא יעשו תשובה), וא"כ גם את מעשה העבירה עצמו יש מקום לכנות בשם "פורענות", כי הוא השורש לפורענות דאח"כ.
5. ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' קל"ד שגם הוא כתב כן.
6. וגם בן א"י שמזדמן לחו"ל הוא בכלל זה, וצריך לשמור ב' הימים, כי המקום גורם, וכמו שכתב הגר"ז ב"שלחן ערוך הרב": "כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבק"ש ותפלה וקדושת שבת ויום טוב... מאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו, וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בחו"ל ביו"ט שני של גלויות. ולכן, גם בני ארץ ישראל הבאים לחו"ל חייבים בקדושת היום, אף שדעתם לחזור" (שו"ע הרב סי' א' סע' ח').
7. ובמכתב מאליהו (ח"ג עמ' 196) כתב: "שהעוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת... ובדורנו אנו רואים בחוש כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל... ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחינוך התורני בשאר הארצות".
8. והיא סמוכה לים כנרת מצידו המזרחי.
9. עיי' לעיל בירושלמי שם (שביעית פ"ו ה"א), שדרשו את הפסוק "וְהָיָה יוֹם הַיְיָ כְּיוֹם הַיְיָ" (דברים ל, ה) לענין שנתחייבו בתרומות ומעשרות בירושלמי שניה יותר ממה שנתחייבו בירושלמי ראשונה (ע"ש). הרי שחייב תרו"מ הוא דבר טוב! "וְהָיָה יוֹם הַיְיָ" וגם בבבלי דרשו על מה שביקש משה רבינו מהקב"ה, "אֲעֲבֶדְךָ נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֱלֹהִים הַטּוֹב הַיְיָ אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (דברים ג, כה) - "וכי לאכול מפריה הוא צריך? ! או לשפוע מטובה הוא צריך? ! [כלומר: האם לכך ביקש משה להכנס אל "הָאֱלֹהִים הַטּוֹב הַיְיָ" מפני הטובה הגשמית שבה? ! ודאי שלא! !] אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בא". אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי" (סוטה יד, א). הרי שפינה את א"י "הָאֱלֹהִים הַטּוֹב הַיְיָ", בגלל המצוות התלויות בה, כתרומות ומעשרות ועוד, שאינן מתקיימות אלא בה.
10. וכך פירש גם הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביאורו לירושלמי: "שפטורה מן המעשרות - ואוכל פֶּאֶת נפשו ואין צריך לעשר. ולהכי קרי ליה טוב, שלא יכשל באיסור טבל". היינו, שלא עצם הפטור הוא טוב, אלא מה שאינו נכשל באיסור טבל. [ונראה שזהו גם היסוד לדברי רבינו חיים (בתוס' כתובות קי, ב ד"ה הוא אומר), "דעכשוי (בזמן בעלי התוס') אינו מצוה לדור בארץ ישראל, כי יש כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליהרר בהם ולעמוד עליהם". הרי, שאם אי אפשר להזהר בשמירת המצוות התלויות בארץ, אין מצוה לדור בה, והיא אינה "ארץ טובה" לשיבה].